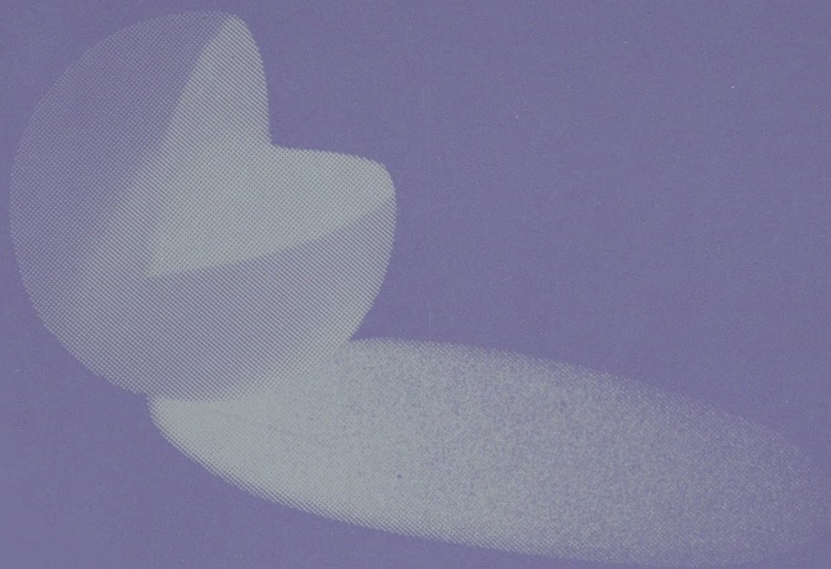

VANKÓ GERGELY

örvénygyökér

GEMMA

VANKÓ GERGELY • ÖRVÉNYGYÖKÉR

GEMMA KÖNYVEK 4.

VANKÓ GERGELY
ÖRVÉNYGYÖKÉR

FORUM KÖNYVKIADÓ

TÁLTOSTÁNC

TENGER

TÓTH FERENCNEK

A tenger tenger volt: erős és nagy.
S mégis mértékletes. Sem fölös hab,
sem só nem kaphatott helyet benne.
Ő tanított meg a költészetre.

ELÉGIA

Soványka
tehenével
kiballagott
az őszbe.

Soványka
tehenével
nem tér már visz-
sza ő se.

CIGÁNYLEÁNY

Cigányleány
kacarász,
tarka szoknyám
fótja száz!

Megrongyoltam,
meg biz én,
békalencsés
tó vizén!

CIGÁNYLEGÉNY

Cigánylegény
füttyörész,
nadrágomon
száz ötés!

Megfódoztam,
meg biz én,
békalencsés
tó vizén!

HONNAN SZÓL

LENKÉNEK

Honnan szól mostani
vezeklő vágyam?
Merről kísért
kereső kiáltása?
Átlósan lépdelek
által a réten
szikra-szűz aranylásban.
Megyek,
hogy valaha viszontlássam
álnokul itt levő
kezed.

HAJTÁS

Hajtottuk a legelőre,
Mégse hízott jóerőre.

Hajtottuk a folyópartra,
Belefűlt a folyóhabba.

Hajtottuk a hegyerincre,
Az ördög majd el nem vitte.

Hajtottuk a völgy ölére,
Botlott és már törött térde.

Hajtottuk a hajthatatlant,
Hajtó kutyánk hangja vakkant.

PORBAN PRÜSSZÖGŐ VERÉB

Már megint
a porban prüsszögő veréb!
Elszállhatsz,
itt maradhatsz –
egyre megy.
Tollad nem változik
sármánynak tollává,
hangod nem változik
fülemile hanggá.
Elszállhatsz,
itt maradhatsz –
egyre megy.

ALKONY

A világosság utánakap
a napnak,
de vigyázatlan keze
letépi feszes melléről
a ragyogást.

HAIKU

a csöppek
szertefutnak az úton
az út
nem szalad velük

LILA TÉL

e lila télben
ahogy így megyünk:
mi érhet minket vajon
e lila télben
ahogy így vagyunk:
vagyunk
mint jégbog az ablakon
e lila télben
viszont nem látjuk
egymást:
te és én – e télben –
meglásd

ELMENŐBEN

Elmenőben az itteniből,
sohasem lelheted meg az álmot:
az álom alattit,
az álom felettit,
hogyan felbukkanásod
elkerülhető legyen megint.
Továbbjutásodon túl
pontokat petéz az álom,
vesszőkosarakban
halak helyett békák birkóznak,
mint csupasz gladiátorok,
s a bugyborékos nádivíz
sárgásan és zölden hahóz.

TÁLTOSTÁNC

hogy benned
a formák
összességét lássam
táncolnom
adatott
verőfény-virágban

hogy benned
tartalmat
leljek szakadatlan
táncolnom
adatott
szirom-zuhatagban

BOSZORKÁNYPÖRÖLY

megégve
másod

lobogva
látod

leszűrve
véred

iszonyodsz
véged

víz alá
nyomva

nem találsz
honra

felbukka-
násod

újdonsült
átok

ÜDVÖS TAGADÁS

Leszállt pihenni, s hogy fáradtan szétterült
a teste az űrben keringő halál-kopolytún
és elborította azt kínos hidegével:
az erő szédülete sziszegve szökken szárba,
s virágok lettünk, lásd, ezen a száron,
halvány kelyhek,
s a gyökerünk üdvös tagadás...
Távol és közel:
a fény hiánya s üszke a napnak
vajmi kevés reményt ígér –
égő szavad sem elég,
s a csöpp a szemedben is röpke és hasztalan,
röpke és hasztalan.

Lehetnél hunyni kész ragyogás
az alkony-gömb szédítő peremén,
lehetnél láva-sörény
s lehetnél éneimnek zamatos pillanata...
Érdemes-e fölperzselt mezőn életet hívni
és tüzet imádni az űr hidegében,
mikor csak virágok vagyunk:
a szárunk inog,
s a gyökerünk üdvös tagadás? –
Égő szavad sem elég,
s a csöpp a szemedben is röpke és hasztalan,
hasztalan, hasztalan...

TORZÓK

1.

Magasban érik mindaz, ami földi,
mélyben nyiladoz az égi vihar.

Halálát ahogy étellel betölti,
komoly az ember mosolyaival.

2.

Ihlet-érvényű tájteremtés közben
renyhül az izomfej, renyhül a szó.

Mint agyaras, a benső fel úgy hörren –
csak sejtethjük, hogy ez mire való.

3.

Barlangváladék tarkó-tapadása
a künti világhoz visszariaszt.

Hetediziglen számíthat-e másra,
ki csak önmagának emelt vigaszt?

4.

Alkony-duzzadásos szűnő időből
mosolyt merített magának az est.

Aki elindul s később visszahőköl,
panasszal kihez forduljon, ha veszt?

5.

Kiszolgált kút: dögöknek meghitt sírja.
Emberöltők poszognak falában.

Derú-jogát ím örökre kivívtá,
ölén mégis fortélyos halál van.

6.

Mint hogyha gilisztát felez az ásó:
szaporodik fiakban az élet.

Mindegy hogy hogyan, hanyadszor és hányszor:
elragadja magán-örvénylésed.

7.

Fecske átnyilall, eső keresztül szór
szeles ágmedrén a kőrisfának.

Jégfütyköst lóbál a költő, hogyha szól,
s kólint vele, ha szavába vágnak.

8.

Hegyről ereszkedett alá a síkra,
kedvesét kereste, kutatta ott.

S hogy nem találta, költeménybe írta,
de sohasem lelt többé hegyfokot.

SORREND

az elsőt
fejbe sújtották
hogy elterült

a második
leütötte
az ellenfelét

a harmadik
be sem
lépett

TENGERLÁTÓ

aki látta a tengert
nehéz annak
más vizekre gondolnia
aki elbarangolt
a versek kapujáig
nehéz annak
megszólalnia

KOPONYADOB

koponyadobon
dobol a kéz

koponyadobon
koponya néz

üresség belül
üresség kint

üresség belül
meg se érint

koponyadobon
dobol a kéz

koponyadobon
koponya néz

csiga búj elő
mászna talán

csiga búj elő
hang hallatán

koponyadobon
dobol a kéz

koponyadobon
koponya néz

kakukk szól fennen
felhők alól

kakukk szól fennen
ki válaszol

koponyadobon
dobol a kéz

koponyadobon
koponya néz

sün sűrög amott
bokor alatt

sün sűrög amott
meghaltalak

koponyadobon
dobol a kéz

koponyadobon
koponya néz

medve tanyázik
mézes odú

medve tanyázik
mért szomorú

koponyadobon
dobol a kéz

koponyadobon
koponya néz

üresség belül
üresség kint

üresség belül
meg se érint

koponyadobon
dobol a kéz

koponyadobon
koponya néz

VÁRAKOZÁS

A pók természete a várakozás, amely irányulhat életre és halálra – a pók nem válogat.

Megfigyelte a villanyégő alatt kifeszített hálót, s tiszta csillogásában a ráömlő fénynek a szabadságot juttatta eszébe, amely a háló homálya mögött lapul. Olyan ez a háló, mint egy rosta, melyet gondatlan gazdák otffejtek a szegen, s idővel telegyűlik különféle apró szeméttel: belepereg a faltörmelék, légyhullák feketéllenek a mészporban, amely finoman fodrozódik a mennyezetről, a léghuzat korcs faleveleket és tollpíhéket is beledobál, s így kialakul egy egyedülálló egyvelege a természetnek, amely a gazda fejére hull, ha megbolygatja ezt a csendéletet.

A pók tehát várakozik, s a csillagok még ki sem fényesednek az esti csuszamlás jegén, amikor már megrezdül a háló, és a légy, a csapodár, a bunkós bohém benne szorul a háló fogságában. S a pók most sem siet. Az ősi ritmus szerint rakosgatja nyolc lábát előre a szálakon, úgyhogy mire a fogolyhoz ér, azt már elegendő tapadós gönc gubózza, s egyéb dolga sincs, mint megjavítani a háló tönkrevergődött részét, s azután, ha éhes, falatozni, ha jóllakott, visszalépegetni nyolc lábbal az őrhelyére, és tovább várakozni.

A meglesett történés után gondolt arra, hogy hiszen közben maga is várakozott.

Amikor erre az útra tért, úgy tetszett neki, hogy az összes többi utak felgöngyölödtek a messzeségben, s csak ez az egy világol előtte szüntelenül. Lábnymait felszipantotta a szél, amely nyomában járt az egyetlen lehetőség útján, hogy vissza ne találhasson kiindulási pontjához. Kétoldalt fák állottak őrséget, hogy el ne kalandozhassék, hogy le ne csámborogják az útról, amelyet választott volt.

A más utaknak már az emlékezete is kipotyogott a gondolat meghasadozott burkolatából, s ez az állapot olyannyira stabilnak és végérvényesnek látszott, hogy biztonságossága még jóérzést sem melengetett kebelén, amely olykor beléje fecskendezhette volna mérgét, hogy a mindenek bizonytalanságára figyelmeztesse. – Aztán, ahogy inge alá rejtette a hüllőt s az először mart belé éledésekor, megmutatkozott tekintete előtt az utak tömkelege, s rádöbrent a választás viszonylagos voltára.

Hiába hőköltek halomba a fák, melyeknek feladata az út őrizése volt, s a vigyázás, hogy az elindulók le ne térjenek: ő faképnél hagyta őket. Ahogy a szabadság széléhez ért, amely ott terült el beláthatatlan bizonytalanságában az örök sorfala mögött – ahogy odaérkezett egy rugaszkodással, az utak egységére s ugyanakkor sokféleségére lett figyelmes. Megértette, hogy bármelyiken indul is el, célba érzek. S bármelyiken járva visszakozik is, kudarca egyenrangú.

Betért tehát a bizonytalanságba.

VISSZAKOZÁS

A költészet már a fölédéssel kezdetét veszi:

Az ágy-nyújtózkodással, a reggeli légfrissítővel és gyakorlatokkal, melyeket a szív és a tüdő, nektárjától kipréselt máj, zuborgó vesék, csikorgó gyomor és bélrendszer egyaránt enyhülön fogad.

A gondolatok ilyenkor rendetlenek még s meglehetősen kajánul siklanak tova, miután felvillantják előtte leány-testüket. Hamarosan – szinte az ébredést követő harmadik pillanatban – megérkeznek a tudat fényáramai, s ekkor már minden rendjén van. Rövid kujtorgás és mezőfutás után hátára kényszerül a lány: leple felhasad és lefeslik róla, mint lepkéről a gubó, és a sugarakba feszül. Hajának tánca őrzi a füvek szélritmusát, keblének harmat-halma a hajnal hasadását, föltárt öle az éjjel reményeit. Rögzíteni és gombostűvel földhöz szögezni szükséges csak őt – s kész a költemény.

Az ébredés még olyan közeli és fekhely-illatú, hogy külön élmény a kezdehez való közelállásnak ez a pozíciója, amelyből azonban visszafelé nem vezet út. Eljutott ugyan számos útkereszteződéshez, de a választás után nem volt visszakozás.

Visszasétálni a porban hátrahagyott lábnyomokon lehetetlen-ség, mert addigra lesuvasztja őket az est.

KESELYŰK

Holttestet markolt a kezével,
keselyűfejét magasan tartotta
s emelte még feljebb, feljebb –
szárnyával verte az ütemet,
szíved ütemét.

Megjelent a másik, szárnyas-kezes
keselyűalak:

a fejével mélyen bókolt,
s nem nézett rád,
csak valahová halottad mögé.

A tenger vérben ébredt,
és szólt a partokhoz:

– Ismerjete fel, s meggyógyulhatok! –

S szóltak a partok, kórusban,
ezer hangon:

– Amikor meghaltál, felismertünk téged! –

A holttest megfürdött a vérben,
s ájulása azóta is tart.

ARS POETICA

A poros hagyományt
tisztára mossa
a szédület,
valahányszor eljutok
önmagamig.

GÖRBE TÜKÖR

Görbe tükreben megnézte magát
az élet.

Görbe tükreben láthatott halált,
fehéret.

Görbe tükrét összetörte akkor.

Miért is?

Görbe tükröt villogtatni való.

Azért is!

KÖRKÉRDÉS

Körbe-karikába kérdez az ember,
Körbe-karikába, körkérdésekkel.

Körbe-karikába, körkérdésekkel,
Körbe-karikába kérdez az ember.

Merthogy tudni illik, s a tudás: panasz,
Panaszolhatsz, míg végtére ráakadsz.

Panaszolhatsz, míg végtére ráakadsz,
Merthogy tudni illik, s a tudás: panasz.

Mezőnyben futsz még: lóhossz az előnyöd,
Ellened erét sikerült eltömnöd.

Ellened erét sikerült eltömnöd,
Mezőnyben futsz még: lóhossz az előnyöd.

S mint lóláb, súlyosodsz: magad világa,
Nyerítesz már a vérverő világra.

Nyerítesz már a vérverő világra,
S mint lóláb, súlyosodsz: magad világa

Beérkezel-e, elmozdulsz-e onnan,
Tudnod illenék, s nincs meg tudatodban.

Tudnod illenék, s nincs meg tudatodban,
Beérkezel-e, elmozdulsz-e onnan.

Körbe-karikába kérdez az ember,
Körbe-karikába, körkérdésekkel.

Körbe-karikába, körkérdésekkel,
Körbe-karikába kérdez az ember.

TÉTOVA TÁLTOS

Lóáldozatod is hiábavaló,
hiábavaló.

Napot vagy esőt szólj: ó, nem tudhatod,
ó, nem tudhatod.

Felhúzott vállal, széttárt karokkal állsz,
széttárt karokkal állsz.

Világod veszi, ha így lát a néped,
ha így lát a néped.

Magaddal se valál, magaddá se léssz,
magaddá se léssz.

Lóáldozatod is hiábavaló,
hiábavaló.

HÍRMONDÓ

leromboltad
a várakat ott kívül
leromboltad
a várakat itt benn

ki lesz majd az
ki messzi viszi hírű
ki lesz majd az
ki minékünk izen

SÍRFELIRAT

a hó lehull
megmarad
majd olvad

szavad alól
ezennel
feloldlak

ÖRVÉNYGYÖKÉR

*Fegyelmbe fagyhat a föld,
Hol én vagyok, senki sincs:
Sem az, ki kívülről köszönt,
Sem az, ki belülről nt.*

1.

Így,
látatlanul is:
verébfiókák
szőrös-emelésű evőszerkezetén,
darázs és pók harcában
a villanyégő alatt kifeszített hálón,
mikor a hártvás szárnyak
már átlyuggatottak
s nemsokára csonkjaikkal eveznek csak
a szabadulásért,
és a pókpotroh mind tömöttebbé válik –
a patakok folyó-áhitatában is
egyre csak őt keresem:
az íbiszfejűt,
a tudást.

2.

Merénylet ez.

Nem találjuk a szókat:

szólanunk kell mégis,

mert hallgatásunkba

belesenyved a föld,

elfakadnak

a tengermélyi zsákállatok,

meggémberegednek

az agytekervények, a zsigerek,

a sugarak ráhervadnak a szirmokra

s azok önmagukba esnek.

Az ember sem menekülhet:

üzleteit kulcsra zárva

az utcákra kényszerül.

3.

Vállalkozhat-e valaki közülünk arra,
hogy átélje
egy liliputi kalitkába szorított madár
riadalmát, csontos kuporgását,
a csontvégek egymásra torlódását,
ropogását a feszüléstől?
Madár-torokból nem tör fel nyögés:
a madár meghal,
mielőtt a panaszt megtanulhatná –
csak kuporogni képes,
torlódó csontvégeit illón elviselni.
Kevesen vagyunk,
akik erre vállalkozhatnánk.
Fölépítésünk is más,
nem olyan gyöngéd, mint a madaraké,
s az erő elviselni sohasem tanul meg:
A tiprás az öntermészete s annyira az,
hogy megrónunk sem lehet érte,
habár magunk ellen szólnánk,
s az önkritika mindig dicséretes.

4.

Hozzáérni úgy,
hogy hozzáértésünk
se szenvedjen csorbát,
tapintani úgy,
hogy bőrünk fel ne hólyagozzék:
szeretetünkben ez a lényeges,
mi megkülönbözteti mélységeinket
mások mélységeitől –
tűzokok és verebek mélységeitől,
akiknek bögyükben van a mag,
nekünk azonban a tüdőnkben,
s a légmagocskák pukkanásai,
akárha kérges sarokkal
halhólyagra hágunk:
halál-hangzók.

5.

A szabadsággal egyelőre
nincs mit kezdenem,
oly idegen és más
önszemélyem számára,
s megbotránkozás nélkül
habozhatok egy percig,
hogy kínálkozó testét
elfogadjam-e,
vagy maradjak inkább
a magam zavarában.
Pontokból, vesszőkből:
egyszóval ékezetekből
épül a szabadság,
akárcsak a hüllők hátoldala,
mely olyannyira jól idomul
környezetéhez,
hogy ellenség és préda
egyaránt elvétí őket szemmel.

6.

Veletek együtt keltem ki a vizekből
a sztegocephaluszok talpain,
veletek együtt fújtam ki a velőt
az archeoptérix csontjaiból,
hogy tolluvá lobbanjon
a gyíkszárny bőrlebernyege.
Segítség nélkül
elbukik a futó,
elmerül az úszó,
a földmunkás kapája kőbe kap,
a fenyőtűk megrozsdásodnak,
az írógép folyton ikszet üt,
a papír a Nílus-partról zokog,
összetéveszti magát a papirusszal –
a zűrzavar
az emberben a legteljesebb
s oly maradandó,
hogy az immár botrányos.

7.

A segítség abban mutatkozik meg,
hogy reggelenként éhesen ébredünk,
s reggelizés helyett
képesek vagyunk mégis
a munkánkkal foglalkozni,
és nem bódít el bennünket
az asztalra csínolt
sonkásszendvicsek látványa,
nem ködösíti el szemünket
a párolgó tea gőze –
erőnk teljében:
éhesen és üresen ülünk a helyünkre,
s el sem mozdulunk onnét addig,
amíg ki nem bontakozunk a műben.

8.

S felropog a vers, mint gépfegyvertűz
a mezőn botorkáló katonákra,
akiknek ruházatán átverődik a szél,
keresztül furakodik az eső,
s a fekete galléros lyukakba
beledermed a vér.
A sortűz eldönti
az alakok hosszú sorát:
elvágódnak,
varangyok verik végig arcuk
s jegeces szemekkel nézik őket a lányok,
akiket a korzókon és cukrászdák előtt hagytak,
mondván,
hogy csak egy fél órára távoznak
s visszajőnek mindjárt.
A lányok azóta is várnak ottfelejtve:
combjuk egészen összezárult,
csontpáncél rajtuk a ruha,
mellüket lefalták a hullók,
akiket éhségtől mentettek,
akiket fulladástól óvtak.

9.

Elhatározásában ha meginog az ember
s rettentí pondrók hada,
s ha világvándorként
többször hörpöli is életnedveit:
zománca cikkan fogainak,
fület betömködi a süketség gyapotja,
megrepedeznek a sugarak szemében
s mint orgonasípok,
hullanak szájából a szók.

A szók:

Lucskos ajakkal s csücsörítve is,
miként a hetérák s az üregi nyúl
kerülnek elibénk s a lelkünk mélyire,
ahol csupán a csönd:
üregi nyúlnak a csöndje lapul.

10.

S a szavak tovább élnek.
Más köntösben immár,
testüket tereppel övezve körül,
melyen építő szándék burjánzik,
tisztújításnak csalánja kotel –
vizenyőből s légtorlódásból
szökő szavak,
melyek tovább élnek:
átkosan is és átoktalanul,
mígnem egyszer betüremlik a száj,
göröngyöket gurguláz a garat –
fejét kapkodhatja
ide s oda az ember:
a föld férgeit le nem vetkőzheti.

11.

Ítélezhetünk s igen egyszerűen,
ha mondjuk
egy almát viszonyítunk
az alma-sokasághoz:
ráncos vagy ránctalan
gömböc-rokonokat,
férgeseket vagy férgetleneket.
Kényesebb azonban
s bizony a legkényesebb,
midőn az egyén s a közösség
kapcsolatát követjük.
Titkokkal állunk szemben:
Szárnysuhogással szőröző
titkok tapodnak,
éjféli fákon huhogók.
Talpunk lónyomot hagy
hátra a porban,
salakot sírunk könnyűink helyett,
beleinkben a fauna és flóra
túljutott rég a végnapjain –
táplálékunk az egyszerűség.

12.

A reggeli madarak
röptükre fűzik az eget,
s innen oda
s onnan ide
igyekeznek,
mintha csak dolguk lenne
végezni való,
mely nem tűr halasztást,
még keveset sem,
s ők igyekeznek is teljesíteni –
tagadva ezzel madár-voltukat.
Fészket feszítheti nádbugák közé
az irinyó-pirinyó madár:
térben tovaringó képzeiteinket
megkötni hogyan lehet,
ha lehetséges egyáltalán? –
Lehetséges,
mert lehetséges a lét
s így minden az.

13.

Amíg a gondolat
körös-körül kerengi
körben középpontját,
a tudatnak tengelyét:
viháncos a vihar.
Ha hagyja azonban
beszippantani magát
a tudatközép legközepébe:
valóság s valóság éri csak,
s érintése egyszerre
benn és künn is ég.

14.

Órizője az őrzendőnek:
tudat a gondolatnak.
Tüskéssel tűzdelt elefánthoz
hasonlatos az ilyen én:
a vastag bőrt bár sérthetik,
átdöfni képtelenek.
Patak partján pihenőhöz
hasonlatos az ilyen én:
fókahabok futását figyelni,
s azok már messze vannak. –
Gondolatok, szók és cselekvések.
Jelentőségük jelentékeny
s csak egy:
elébünk tárják korlátaikat,
túllépni rajtuk így tudunk.
Énünkhöz ez utóbbi
elengedhetetlen
ím.

ÉLETRAJZI JEGYZET

Vankó Gergely 1948-ban született az észak-bácskai Moravica községben. Iskoláit szülőfalujában, Topolyán és Budapesten végezte, ahol a Kőrösi Csoma Sándor Intézetben keleti tudományokkal és művészetekkel foglalkozott. Diplomadolgozatának címe: A zen-buddhizmus fejlődésének történelmi áttekintése. Nemrégiben doktori értekezést nyújtott be A közép-determinizmus teóriája címen.

Költészettel 1966 óta foglalkozik, amikor díjat nyert a Képes Ifjúság verspályázatán. Művei lapokban és folyóiratokban jelentek meg.

**EZ A KÖNYV A FORUM LAP- ÉS KÖNYVKIADÓ VÁLLALAT
DOLGOZÓINAK ANYAGI HOZZÁJÁRULÁSÁVAL KÉSZÜLT.**

TARTALOM

TÁLTOSTÁNC

TENGER	7
ELÉGIA	8
CIGÁNYLEÁNY	9
CIGÁNYLEGÉNY	10
HONNAN SZÓL	11
HAJTÁS	12
PORBAN PRÜSSZÖGŐ VERÉB	13
ALKONY	14
HAIKU	15
LILA TÉL	16
ELMENŐBEN	17
TÁLTOSTÁNC	18
BOSZORKÁNYPÖRÖLY	19
ÜDVÖS TAGADÁS	20
TORZÓK (1—8)	21
SORREND	23
TENGERLÁTÓ	24
KOPONYADOB	25
VÁRAKOZÁS	28
UTAK	29
VISSZAKOZÁS	30
KESELYŰK	31
ARS POETICA	32
GÖRBE TÜKÖR	33
KÖRKÉRDÉS	34
TÉTOVA TÁLTOS	36
HÍRMONDÓ	37
SÍRFELIRAT	38

ÖRVÉNYGYÖKÉR (1—14)

VANKÓ GERGELY
ÖRVÉNYGYÖKÉR

Szerkesztő: Kovács-Ács Károly

Sorozatterv: Kapitány László

Műszaki szerkesztő: Ilés Lajos

Korrektor: Ibrajter Éva

Készült a Forum Lap- és Könyvkiadó Vállalat nyomdájában
Újvidék, 1976. november 12.

